

Б.Т. Габдуллин¹, Е.М. Искаков¹

¹ Қазақстан Республикасының Ұлттық қорғаныс университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail: bula-g@mail.ru)*

Әскери оқу орындарындағы болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетің қалыптастыру моделі

Осы мақалада болашақ офицерлердің әскери жоғары оқу орындарында оларды даярлау шеңберінде кәсіби мәдениетін қалыптастырудың өзектілігі негізделеді. Болашақ кәсіби қызмет үшін қажетті жеке қасиеттерді, сондай-ақ мамандарға қойылатын заманауи талаптар тұрғысынан олардың лауазымдық міндеттерін сапалы орындауын қамтамасыз ететін құзыреттерді дамыта отырып, әскери университетте болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастырудың процессуалдық-дидактикалық моделі ұсынылған. Авторлар әскери университетте болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастыру процесін мақсатты, ұйымдастырушылық, мазмұнды және нәтижелі бағалау модульдерін қамтитын процессуалдық-педагогикалық модель түрінде қарастырады.

Кілт сөздер: әскери білім беру жүйесі, әскери институт, болашақ офицер, қарулы күштер, кәсіби мәдениет, модель.

Кіріспе

Қоғамдағы және оның Қарулы Күштеріндегі заманауи өзгерістер офицерлік кадрларды кәсіби даярлау, олардың кәсіби мәдениетін қалыптастыру мәселелерін жаңаша көтерді. Қазіргі уақытта жүзеге асырылып жатқан әскери құрылыс процесінде әскери саясатты әзірлеумен, әскерлерді материалдық-техникалық жарақтандырумен, оларды жинақтаумен, даярлаудың сапалы параметрлеріне бағдарлаумен қатар қоғам тарапынан Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерін кәсібилендіруге әлеуметтік тапсырыс өзгертіледі. Сондықтан, қазір қазақстандық армияның болашақ офицерінің кәсіби мәдениетін зерделеуге, есепке алуға және қалыптастыруға байланысты проблемалар ерекше маңызға ие.

Офицерлер-әскери-кәсіби қызметтің негізгі субъектілері. Бұл санаттағы әскери қызметшілердің армия ортасында болып жатқан барлық процестерге әсері барлық жағынан шешуші болып табылады. Осыған байланысты болашақ офицердің кәсіби мәдениетін қалыптастырудың теориялық негіздерін зерттеу қазіргі уақытта ерекше қызығушылық тудырады.

Зерттеу әдістері

Дереккөз базасының негізін ғылыми әдебиеттер, сондай-ақ көрнекті отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері құрады. Мақсатқа жету және қойылған міндеттерді шешу үшін зерттеудің келесі әдістері қолданылды: талдау, салыстыру, жалпылау, нақтылау. Зерттеудің әдіснамалық негізі жүйелік, сондай-ақ іс-әрекетке негізделген тәсілдердің кейбір идеялары болып табылады.

Негізгі бөлім

Мемлекеттің жалпы жоғары білім беру жүйесінің көрінісі бола отырып, Қазақстан Республикасының Әскери білім беру жүйесі өзінің реформалануының күрделі және жауапты кезеңін бастан кешуде. Трансформацияның маңызды бағыттарының бірі-жоғары әскери білім беруді ізгілендіру, оған ерекше қарым-қатынас жүйесі қол жеткізеді және қамтамасыз етеді. Мұндай жүйеде әскери іс саласындағы маманды сапалы даярлау үшін кәсіби білімді, дағдыларды игеру жеткіліксіз, оқу процесінде болашақ офицердің кәсіби мәдениетін қалыптастыру және дамыту қажет.

Болашақ офицердің кәсіби мәдениетін қалыптастыру мен дамытудың маңызды бөлігі оның кәсіби даярлығы болып табылады. Бұл қажеттілік қазіргі заманғы еңбек нарығында өзін-өзі жетілдіру, жеке дамуды және тактикалық, жедел, стратегиялық деңгейде басқару үшін талап етілетін білім мен дағдыларды игеруге қабілетті бәсекеге қабілетті мамандарға деген сұраныспен байланысты [1].

Офицердің кәсіби мәдениеті — бұл оның кәсіби және басқарушылық қызметіндегі күнделікті әрекеттерін көрсететін, жеке тұлғаның жалпы мәдениетінің құрамдас бөлігі. Ол маманның теориялық дайындығының бірлігін және оның кәсіби қызметтің міндеттерін сәтті орындауға практикалық қабілетін көрсетеді: бөлімшенің мәселелерін бөліп көрсету, дәл тұжырымдау, тұтас және терең талдау; оларды шешу жолдарын әзірлеу [2].

Әскери институт, офицерлердің жоғары кәсіби білім беру провайдері ретінде, әскери басқару саласында құзыретті мамандарды даярлауды, қазіргі нарық талаптарына сәйкес болашақ офицердің кәсіби мәдениетінің негіздерін қалыптастыруды, мамандарды теориялық және практикалық даярлауға жүйелі көзқарасты қамтамасыз етеді. Бұл өз кезегінде бітірушінің кәсіби мәдениетінің деңгейіне, оқыту процесінің дәстүрден тыс әдістері мен нысандарын қолдануға, сондай-ақ мамандарды даярлау сапасына тікелей әсер етеді [3].

Осылайша, әскери университетте оқу кезеңінде кәсіби мәдениеттің негіздері қалыптасады, бұл офицердің кәсіби қызметте өзін-өзі дамытуы

бойынша одан әрі жүйелі жұмысының негізін қалайтын жоғары оқу орны кезеңі.

Болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастыру және дамыту процесі өте көп қырлы. Сондықтан бұл процесс үшін негізгі талап тұтастық болып табылады, яғни оның құрамдас бөліктері арасындағы тұрақты байланыстардың бар болуы, сондай-ақ жалпы педагогикалық процесс үшін тән мамандандырылған ерекшеліктердің болуы. Бұл талап, ең алдымен, қарастырылып отырған процестің құрылымдық және функционалдық құрамының кешенділігінен туындайды. Кәсіби дайындық процесіне біртұтас сипат беру үшін, ең алдымен, оның құрылымын ретке келтіру керек, яғни, өзіне тән элементтер кешенінің жиынтығы және олардың арасындағы қатынастар. Негізгі жүйе құраушы белгі ретінде әрекет ете отырып, құрылым педагогикалық процестің элементтері арасындағы байланыстар мен өзара әрекеттесу әдістерінің тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Осыған байланысты, курсанттардың кәсіби мәдениетін қалыптастыру процесін жетілдірудің негізгі құралдарының бірі — оның моделін әзірлеу деп шештік.

Педагогикада модель "түпнұсқа жүйенің кейбір маңызды қасиеттерін қайталайтын объектілер немесе белгілер жүйесі" деп түсініледі [4].

Модельді әзірлеу кезінде біз педагогикадағы процестерді модельдеудің әртүрлі тәсілдерін зерттедік: педагогикадағы модельдеудің дидактикалық негіздері (И. я. Лернер, в. Э. Штайнберг), педагогикалық модельдеудің теориялық негіздері мен практикалық іске асырылуы (Е. А. Ямбург), педагогикалық жобалау теориясы (В. М. Монахов), кәсіби қызметте адамның өзін-өзі дамытуын модельдеу (К. я. Вазина) және т. б.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, біз әскери жоғары оқу орындарында курсанттардың кәсіби мәдениетін қалыптастыру моделін әзірледік, ол мынадай компоненттердің жиынтығы болып табылады: кәсіби мәдениетті қалыптастыру процесінің мақсаттары, міндеттері, мазмұны, қызметі мен нәтижелері, сондай-ақ курсанттардың қажетті білім, білік және дағдыларды игеруін ұйымдастырудың нысандары мен әдістері (сурет. 1).

Ғылыми әдебиеттерге жүргізілген талдау [5] болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастыруды екі жолмен ұсынуға болатындығын көрсетеді: процесс схемасы бойынша (кезеңдердің, кезеңдердің, кезеңдердің, кезеңдердің уақытша реттілігі ретінде) және қызмет құрылымы бойынша (олардың бір-біріне еруі уақытша емес, мақсатты детерминацияға ие болатын әдістер мен құралдардың жиынтығы ретінде).

Осыған сүйене отырып, әскери оқу орнында курсанттардың кәсіби мәдениетін қалыптастырудың келесі модульдерін бөліп көрсетуге болады:

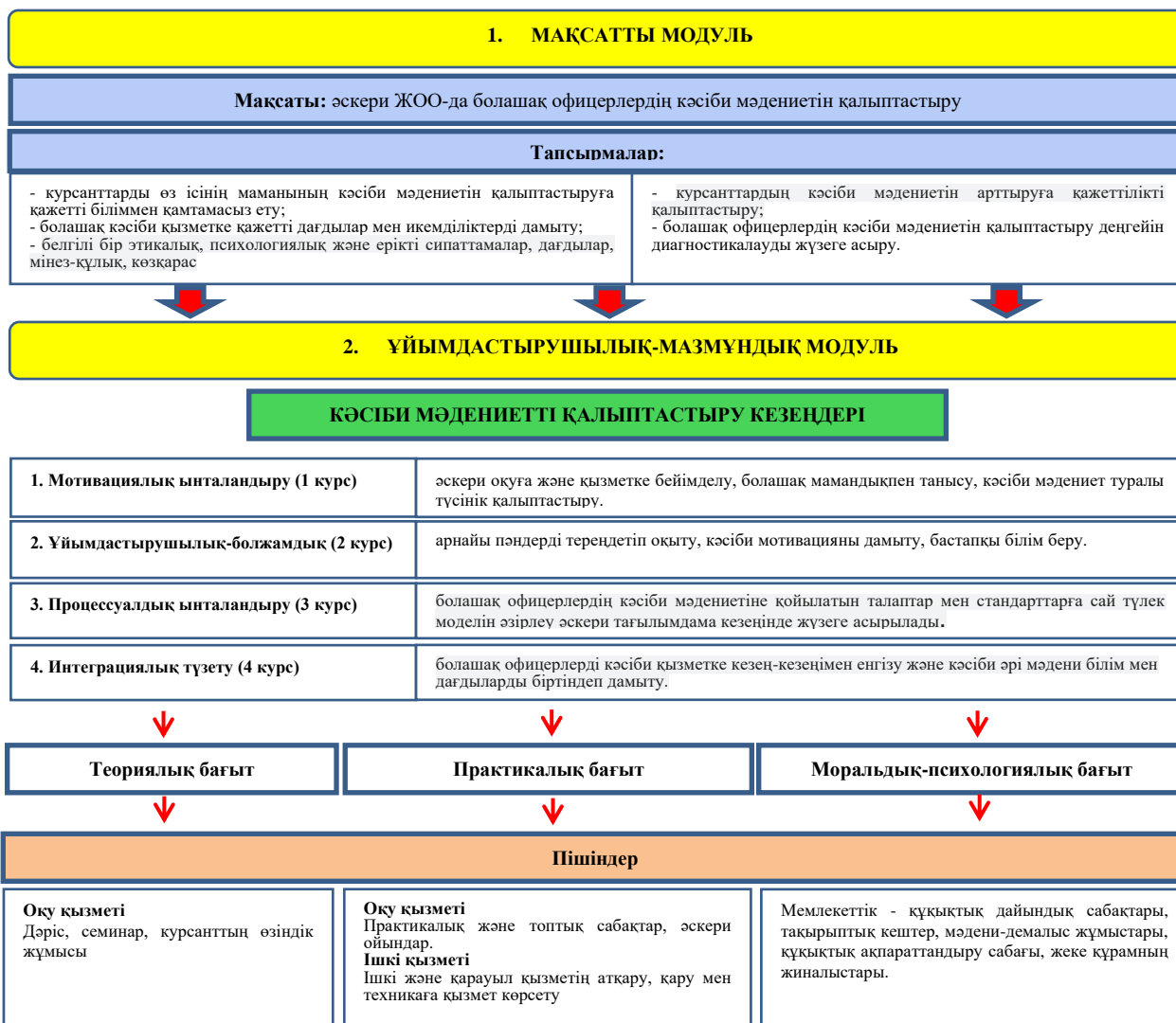
1) нысаналы модуль - болашақ офицерлердің кәсіптік мәдениетін қалыптастыру мақсаттарын айқындау; әскери-оқу орнында курсанттардың

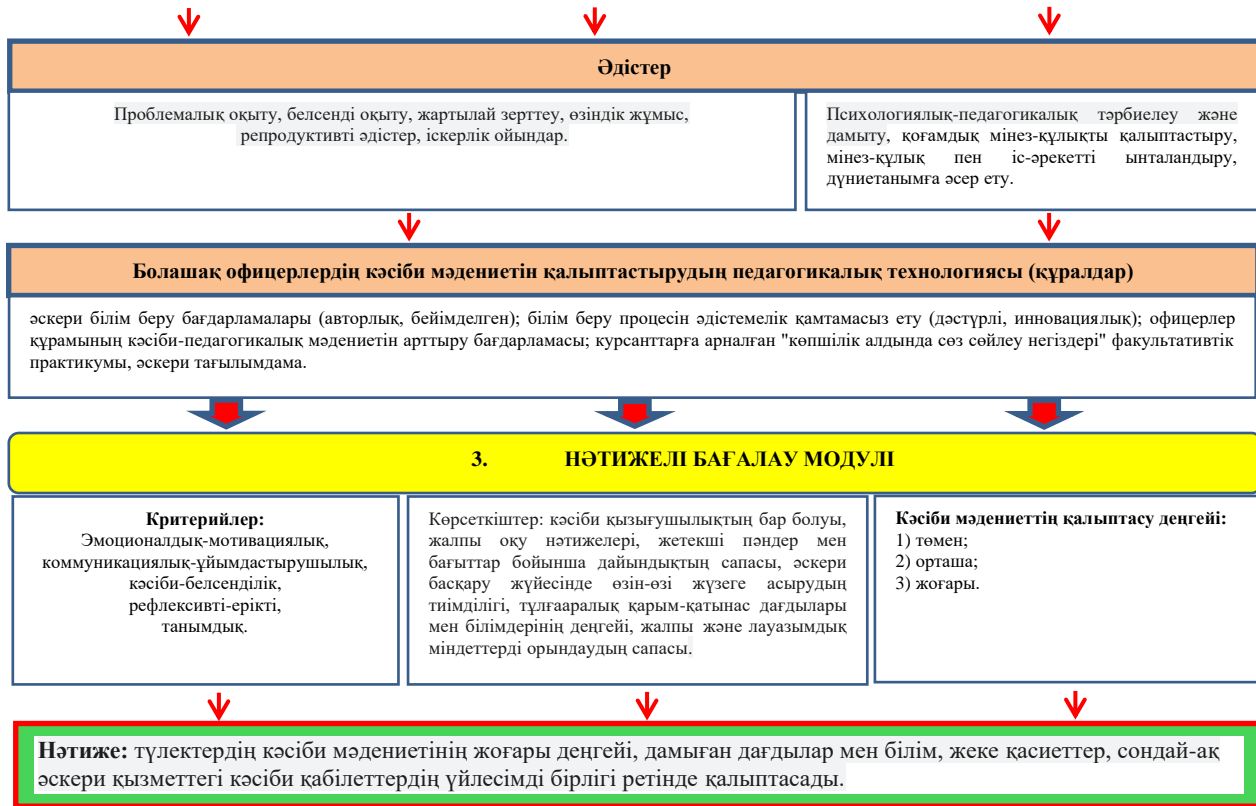

кәсіптік даярлығын жоспарлау; курсанттардың кәсіптік мәдениетін тиімді қалыптастыру үшін қажетті ұйымдық-педагогикалық жағдайлар жасау;

2) ұйымдастырушылық-мазмұндық модуль- таңдалған мақсатқа сәйкес оқу-тәрбие жұмысын жүргізуді ұйымдастыру; тікелей лауазымдық мақсаты бойынша міндеттерді ойдағыдай орындау үшін қажетті әскери-кәсіптік қасиеттерді қалыптастыру және дамыту; кәсіптік мәдениетті зерделеудің неғұрлым қолайлы ұйымдастырушылық нысандарын белгілеу;

3) нәтижелі-бағалау модулі - курсанттардың кәсіби мәдениетін қалыптастыру кезінде мақсат қоюды талдау және нақтылау; кәсіби мәдениеттің барлық құрылымдық элементтерінің сәйкестігін айқындау және түзетулер енгізу; оңтайлы нәтижеге қол жеткізу мақсатында кәсіби мәдениетті қалыптастыру процесінің нәтижелілігін талдау, бағалау және оны түзету; түлектердің лауазымдық міндеттерін орындауға кәсіби жарамдылығын бағалау.

Сурет 1 - Әскери оқу орындарында болашақ офицерлердің кәсіби мәдениеттің қалыптастыру моделі

Біз қарастыратын педагогикалық процесс үшін, кез-келген басқа сияқты, кәсіби дайындықтың түпкілікті нәтижесін алдын ала көру үшін анықталған мақсаттар модулі керек. Іс-әрекетке қатысты көзқарас талаптарын жүзеге асыру маманның кәсіби дайындық мақсаттары мен міндеттерін анықтағанда, кәсіби қызметтің ерекшеліктеріне негізделуді қажет етеді. Мақсатты блоктың негізінде болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастыру бойынша университеттің тұрақты құрамының педагогикалық қызметі болуы мүмкін сияқты.

Бұл мақсат нақты міндеттерді нақтылайды және анықтайды.

Болашақ офицерлерді әскери-кәсіптік даярлау міндеттерін іске асыруға оның ұйымдастырылуын, мазмұны мен әдістемесін анықтайтын бастапқы ережелер ретіндегі принциптер де ықпал етеді. Әскери ЖОО-да болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастыру процесі кезеңдермен өтіп барлық курстарда өткізіледі.

Мотивациялық-ынталандыру кезеңі. Бірінші кезеңнің міндеті-таңдалған мамандықпен танысу процесінде курсанттың кәсіби қызметке деген құндылық қатынасын дамыту, функционалдық міндеттермен және оның кәсіби және жеке қасиеттеріне қойылатын талаптармен таныстыру, кәсіби мәдениет,

нормалар, құндылықтар, дәстүрлер, ережелер туралы түсінік қалыптастыру. Бұл кезеңнің ерекшелігі-әскери оқуға және қызметке бейімделу.

Ұйымдастырушылық-болжамдық кезең. Екінші кезеңнің ерекшелігі-арнайы пәндерді терең зерттеу.

Іс жүргізу-ынталандыру кезеңі болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастыруды, білімді, дағдыларды жүйелі түрде игеруді, болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетінің нормаларын, үлгілерін игеруді, өзіндік құндылықтар шкаласын талдауды мақсат етеді. Үшінші кезеңнің ерекшелігі-болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетінің талаптары мен нормаларына сәйкес түлек моделін жобалау.

Интеграциялық-түзету кезеңі. Курсанттарды болашақ кәсіби қызметке біртіндеп енгізудегі төртінші кезеңнің ерекшелігі және кәсіби және мәдени білімдерді, дағдыларды кезең-кезеңімен пысықтау.

Осыған сүйене отырып, әскери университеттің кәсіби мәдениетті қалыптастыру жөніндегі қызметінде үш бағыт болуы керек: теориялық, практикалық және моральдық-психологиялық.

Әскери университет қызметінің теориялық бағыты курсанттарға қызметтік қызметтің әртүрлі аспектілері бойынша қажетті кәсіби және арнайы білім беру болып табылады.

Практикалық бағыт курсанттарды алған әскери мамандығына сәйкес бастапқы офицерлік лауазымдар көлемінде функционалдық міндеттерді орындау кезінде қажетті дағдылар мен дағдылар кешенімен қаруландыруды көздейді.

Моральдық-психологиялық бағыт болашақ офицерлердің әскери-кәсіби бағытын қалыптастыруды, қызметтік қызметтің деструктивті факторларына психологиялық тұрақтылықты қалыптастыруды көздейді.

Болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастыру моделін жасау барысында курсанттардың оқу-танымдық іс-әрекетін қызметтік-кәсіптік салаға кезең-кезеңімен ауыстыруды қамтамасыз ететін процесті ұйымдастырудың әдістері, нысандары мен құралдарын дұрыс таңдау өте маңызды [6; 7].

Болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық моделін құру шеңберінде зерттелетін құбылыстың өлшемдері мен көрсеткіштері туралы мәселе объективті түрде туындайды.

Болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетінің деңгейін бағалау критерийлерін таңдау кезінде біз осы құбылыстың мәніне, сондай-ақ оны қалыптастыру жөніндегі қызметтің мақсаттарына сүйендік. Осыған байланысты біз келесі критерийлер мен оларға сәйкес көрсеткіштерді ұсынамыз: эмоционалдық-мотивациялық, коммуникативтік-ұйымдастырушылық, кәсіби-белсендік, когнитивтік және рефлексивті-еріктік [8].

Кәсіби мәдениеттің құбылысын біз жоғарыда аталған барлық компоненттердің өзара байланысында қарастыратындықтан, олардың барлығының қалыптасу деңгейі интегралды көрсеткіш болып табылады.

Қарастырылып отырған педагогикалық процестің нәтижесі әскери университет түлектерінің қалыптасқан және дамыған дағдылар мен дағдылардың, игерілген білімнің, жеке қасиеттердің, сондай-ақ әскерлердегі кәсіби қызмет қабілеттерінің біртұтас бірлігі ретіндегі кәсіби мәдениетінің жоғары деңгейі болып табылады.

Бұл офицерлік кадрлардың кәсіби мәдениетін қалыптастыру процесінің мәні мен мазмұны, оны әскери университетте жүзеге асыру моделі.

Қорытынды

Осылайша, әскери жоғары оқу орындарында болашақ офицерлердің кәсіби мәдениетін қалыптастыру-бұл мотивациялық-ынталандырушы, ұйымдастырушылық-болжамдық, процестік-ынталандырушы және интеграциялық-түзету кезеңдерінен тұратын дәйекті процесс, оларды іске асыру белгілі бір дидактикалық нысандармен, әдістермен және құралдармен бірге, сайып келгенде, біртұтас бірлік түрінде қажетті нәтижеге қол жеткізуге жағдай жасайды қалыптасқан және дамыған құзыреттіліктер, жеке қасиеттер, сондай-ақ әскерлердегі кәсіби қызмет қабілеттері. Бұл модельді іске асыру кешенді тәсілді және барлық мүдделі тараптардың, соның ішінде оқытушылардың, курсанттардың және әскери жоғары оқу орындарының қолбасшылығының белсенді қатысуын талап етеді.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Крылова Н.Б. Формирование культуры будущего специалиста: метод. пособие. – М.: Высш. шк., 1990. – 142 с.
- 2 Жексенбинов Б.Н., Жармаханова Г.Е. Педагогическая культура офицера. - Нур-Султан: НУО, 2022. – 134 с.
- 3 Виленский М.Я., Образцов П.И., Уман А.И. Технологии профессионально-ориентированного обучения в высшей школе. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 192 с.
- 4 Беспалько, В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний [Текст] / В. П. Беспалько // Сов. педагогика. — 1968. — №4.-С. 52–69.
- 5 Образцов П. И. Дидактика высшей военной школы [Текст] : учебное пособие / П. И. Образцов, В. М. Косухин. - Орел: Академия Спец- связи России, 2004. - 317 с.
- 6 Маленкова, Л. И. Теория и методика воспитания [Текст] : учебное пособие / Л. И. Маленкова. - М.: Педагогическое общество России, 2002. -480 с.
- 7 Копырин, В. И. Педагогика [Текст] / В. И. Копырин, Е. А. Носов. - СПб.: ВМА, 2004. - 268 с.

8 Искаков Е.М. Подготовка студентов магистратуры военного вуза к развитию профессиональной карьеры: дис. ... канд. пед. наук: 5.8.7. – Омский гос. пед. ун-т. - Омск, 2022. – 288 с.

Б.Т. Габдуллин, Е.М. Искаков

Модель формирования профессиональной культуры будущих офицеров в военном вузе

В данной статье обосновывается актуальность формирования профессиональной культуры будущих офицеров в рамках их подготовки в военных высших учебных заведениях. Предлагается процессуально-дидактическая модель формирования профессиональной культуры будущих офицеров в военном институте, развивающая компетенции, обеспечивающие качественное выполнение должностных обязанностей с учетом современных требований к специалистам, а также необходимых личных качеств для будущей профессиональной деятельности. Авторы рассматривают процесс формирования профессиональной культуры будущих офицеров в военном институте в виде процессуально-педагогической модели, включающей целевые, организационные, содержательные и результативные оценочные модули.

Ключевые слова: вооруженные силы, военный институт, курсант, модель, офицер, профессиональная культура, педагогические условия, система военного образования.

B.T. Gabdullin, E.M. Iskakov

A model for the formation of professional culture for future military university officers

This proverb has no relevance for the culture of entrepreneurship of future officers for their training in military universities. Modern requirements for specialists, as well as individual qualities necessary for future entrepreneurial activity, will ensure high-quality performance of their official duties, provide a procedural and didactic model for the formation of professional culture of future officers in militarism. The authors consider a procedural and pedagogical model for ensuring the purpose, cohesion, integrity and evaluation of the products of future officers in a military university. As a result of the formation of the professional culture of future officers, the activities of the troops will be revealed.

Keywords: Armed Forces, army institute, cadet, model, officer, professional culture, pedagogical conditions, army education system.

References:

- 1 Krilova, N.B. (1990). Formirovanie kulturni buduschego specialista_ metod. posobie. [Formation of the culture of the future specialist]. – М.:_ Vissh. shk._– 142 p.
- 2 Jeksenbinov, B.N._ Jarmahanova, G.E. (2022). Pedagogicheskaya kultura oficera. [Pedagogical culture of an officer]. - Nur_Sultan, NUO. – 134 p.

3 Vilenskii, M.Ya._ Obrazcov, P.I._ Uman, A.I. (2004). Tehnologii professionalno_orientirovannogo obucheniya v vissei shkole. []– М: Pedagogicheskoe obschestvo Rossii_– 192 p.

4 Bepalko,_ V. P. (1968). Opit razrabotki i ispolzovaniya kriteriev kachestva usvoeniya znaniy [Experience in developing and using criteria for the quality of knowledge acquisition] [Tekst] / V. P. Bepalko // Sov. pedagogika. - №4. -P. 52-69.

5 Obrazcov, P. I. (2004). Didaktika vissei voennoi shkoli [Didactics of the Higher Military School] [Tekst]. uchebnoe posobie / P. I. Obrazcov_ V. M. Kosuhin. – Orel: Akademiya Spec- svyazi Rossii, - 317 p.

6 Malenkova,_ L. I. (2002). Teoriya i metodika vospitaniya [Theory and methods of education] [Tekst] _ ucheb- noe posobie / L. I. Malenkova. -M.: - Pedagogicheskoe obschestvo Rossii, - 480 p._

7 Kopirin,_ V. I. (2004). Pedagogika [Pedagogy] [Tekst] / V. I. Kopirin_ E. A. Nosov. - SPb.: VMA, - 268 p.

8 Iskakov, E.M. (2022). Podgotovka studentov magistraturi voennogo vuza k razvitiyu professionalnoi kareri [Preparing military university master's students for professional career development] dis. ... kand. ped. nauk_ 5.8.7. – Omskii gos. ped. un_t. – Omsk: – 288 p.

Габдуллин Булат Тарбағатайұлы	подполковник, Қазақстан Республикасы Ұлттық қорғаныс университетінің 2 курс докторанты, Астана, Қазақстан
Габдуллин Булат Тарбағатаевич	подполковник, докторант 2 курса Национального университета обороны Республики Казахстан, Астана, Казахстан
Gabdullin Bulat	lieutenant colonel, 2 nd year doctoral student of the National Defence University of the Republic of Kazakhstan, Astana, Kazakhstan

Искаков Ернар Мәлсұлы	педагогика ғылымдарының кандидаты, майор, Қазақстан Республикасы Ұлттық қорғаныс университеті, әскери ғылыми-зерттеу орталығының әскери тарих пен педагогикалық зерттеулер басқармасының аға ғылыми қызметкері, Астана, Қазақстан
Искаков Ернар Мәлсович	кандидат педагогических наук, майор, старший научный сотрудник управления исследования военной истории и педагогики Военного научно-исследовательского центра Национального университета обороны Республики Казахстан, Астана, Казахстан
Iskakov Ernar	candidate of Pedagogical Sciences, major, Senior Researcher at the Department of Military History and Pedagogy Research at the Military Research Center, National Defense University of the Republic of Kazakhstan, Astana, Kazakhstan